

Комиссарова, Т. А. Добровольская. – М. : Издательский центр «Академия», 2001. – 248 с.

10. Медведєва Е. А. Артпедагогика и арттерапия в специальном образовании: Учебник для студентов средних и высш. учеб. заведений / Е. А. Медведєва, И. Ю. Левченко, Л. Н. Комиссарова, Т. А. Добровольская. – М., 2001. – 248 с.

11. Копытин А. И. Основы арт-терапии / А. И. Копытин. – СПб. : Лань, 1999. – 256 с.

12. Медведєва Е. А. Артпедагогика и арттерапия в специальном образовании: Учебник для студентов средних и высш. учеб. заведений / Е. А. Медведєва, И. Ю. Левченко, Л. Н. Комиссарова, Т. А. Добровольская. – М., 2001. – 248 с.

13. Сизова А. В. Арт-терапия как направление психолого-педагогической помощи детям с проблемами в развитии / А. В. Сизова // Коррекционная педагогика. – М., 2005. – № 3. – С. 77–78.

Стаття надійшла до редакції 21.11.2018 р.

**Lytvynenko V. A.,
Lutsenko I. O.**

**Литвиненко В. А.,
Луценко І.О.**

MUSIC THERAPY APPLICATION IN REHABILITATION WITH AUTISTIC CHILDREN

The present article demonstrates the problem of studying the usage of music therapy in rehabilitation work with autistic children. The article deals with the concept of art therapy, in particular music therapy, as one of its types and the concept of an autistic child. It also reveals the features of the positive influence of music therapy on the development of children with autism.

Key words: *art therapy, music therapy, music, autism, autistic child.*

ЗАСТОСУВАННЯ МУЗИКОТЕРАПІЇ В РЕАБІЛІТАЦІЙНІЙ РОБОТІ З ДІТЬМИ З АУТИЗМОМ

Представлений новий погляд на проблему вивчення застосування музикотерапії в реабілітаційній роботі з дітьми з аутизмом. У статті розглядаються поняття арттерапії, зокрема музикотерапії, як одного з її видів та поняття аутичної дитини. А також розкриваються особливості позитивного впливу музикотерапії на розвиток дітей з аутизмом.

Ключові слова: *арттерапія, музотерапія, музика, аутизм, аутична дитина.*

Постановка проблеми. За останніх десять років число захворювань аутизмом збільшилося майже в триста разів. Історія вітчизняної корекційної педагогіки та спеціальної психології зазначає, що, попри відсутність в Україні та у країнах пострадянського простору цілісної, багатогранної, цілеспрямованої системи медико-психолого-педагогічної корекційної роботи, направлена на боротьбу з аутистичними синдромами, актуальність створення повноцінної системи корекційно-педагогічної допомоги особам із первазивними розладами в усіх сферах їх соціального та особистого життя зумовлює підвищення інтересу до дослідження науково-теоретичних основ проблеми корекції аутистичних розладів у дітей.

Труднощі корекційно-розвивальної роботи з аутичними дітьми пов'язані з різким зниженням мотиваційно-вольового компонента діяльності та стереотипністю поведінки. У дітей з аутизмом завжди є мовні проблеми, які можуть мати широкий діапазон проявів. Для встановлення первинного контакту з дитиною та формування у нього інтересу до спільної діяльності можуть використовуватися методи і прийоми, які передбачають можливість немовного спілкування і вільного вираження своїх потреб, почуттів і бажань. Вкрай ефективними для реалізації цих завдань є творчість.

Актуальність дослідження обумовлена необхідністю інтенсивного вивчення причин, що впливають на виникнення аутизму у дітей та пошук методів, форм, прийомів і засобів роботи з аутичними дітьми, зважаючи на унікальність їхньої психічного розвитку.

Мета статті полягає у розкритті та обґрунтуванні теоретичних та практичних аспектів корекції розладів у дітей-аутистів засобами музичної терапії.

Об'єктом дослідження є реабілітація дітей з аутизмом.

Предметом дослідження є застосування музикотерапії в реабілітаційній роботі з дітьми з аутизмом.

Аналіз досліджень і публікацій. С. Морозова, Т.Скрипник, А.Чуприкова, Г. Хворова обґрунтували, що реабілітація дітей із аутистичними розладами повинна полягати в поєднанні лікувальної, психологічної, педагогічної та логопедичної допомоги.

Вивченням аутизму займаються як зарубіжні так і українські вчені (Ф.Аппе, Е. Р. Баєнська, С. Барон-Коуен, К. С. Лебединська, М. М. Люблінг, О.С.Нікольська, Т. Пітерс, Д. Шульженко та ін.) Вивченням музикотерапії як реабілітаційного засобу займалися В. А. Гільярович [1927], Ю. А. Флоренська і В. А. Грінгер [1936], Н. С. Самойленко [1937], Г. В. Шипулін [1966], А. Г. Коган [1977] та інші. К. Бланк, Г. Джедік, Ч. Кохлер, Е. Коффер - Ульріх, Ч. Швабе, Б.Стоквіс та ін вважають що музикотерапія є частиною реабілітації.

Незаперечні властивості лікувального впливу музики на психічні та фізіологічні процеси людського організму стали засадами для застосування музикотерапії як одного із лікувально-корекційних методів.

Результати дослідження та їх обговорення. Проблема вивчення розладів аутистичного спектру у дитячому віці привертає все більшу увагу дослідників і лікарів загальної практики, адже ще 10 років тому аутизм вважався рідкісним порушенням розвитку, але нещодавні дослідження показали поширення захворювання [14].

За Т.В.Скрипник аутизм – це системне порушення розвитку, який характеризується проявами, що відзначаються з раннього віку і мають сталий перебіг [15].

Д.Шульженко зазначає, що аутизм – це захворювання, якому властиве порушення соціальних, комунікативних і мовленнєвих функцій, а також характеризується нетиповими інтересами і формами поведінки [17].

У 18 столітті з'явилась медична література, де були описані особи, що страждали цим розладом – у таких людей спостерігалась відсутність мови, характеризувались асоціальною поведінкою й мали надзвичайно гарну пам'ять. Упродовж всього 20 століття аутизм і шизофренію вважали однією з форм психічної патології, і лише нині встановлено, що вони є проявами різних розладів [15].

У 1943 році американський дитячий психіатр Лео Каннер був першим, хто описав аутизм як синдром у статті «Аутистичні порушення афективного контакту». Протягом 6 років Л. Каннер спостерігав за 11 дітьми, а згодом описав їхні загальні характеристики. Всі ці діти виявляли загальні риси, основними з яких були: надмірна ізоляція, замкнутість, асоціальна поведінка, порушення мовного розвитку і потребу в

багаторазовому повторенні одних і тих же дій і одноманітності. Л.Каннер спільно з К. Эйзенбергом переглянув запропонований ним критерій діагностики аутизму і опублікував статтю "Ранній дитячий аутизм: 1943-1955" [16].

На основі етіопатогенетичного підходу, виділено декілька варіантів аутизму : 1) дитячий аутизм при захворюваннях нервової системи (органічний аутизм); 2) психогенний аутизм; 3) діти з аутизмом шизофренічної етіології; 4) аутизм при захворюваннях обміну речовин; 5) аутизм при хромосомній патології [5]. За формою загальних розладів аутизм поділяють на: атиповий аутизм, синдром Ретта, гіперактивний розлад, дезінтегративний розлад дитячого віку, синдром Асперґера.

Для ранньої діагностики дитячого аутизму найбільшу поширеність мають Рейтингова Шкала Аутизму (CARS - Childhood Autism Rating Scale), «Опитувач для діагностики аутизму» (ADI – R Autism Diagnostic Interview-Revised). З метою спостереження за перебігом ознак аутизму – ADOS Autism Diagnostic Observation Schedule. M-CHAT – The Modified Checklist for Autism in Toddlers (модифікована діагностична карта аутизму для малюків) використовується для обстеження на виявлення дітей з ризиком розвитку захворювання у віці від 1,5 до 2,5 років [6].

На сьогодні найбільш визнано такі методи, застосовані з корекційною ціллю для аутичного спектра розладів, такі як: прикладний аналіз поведінки АВА (Applied Behavioral Analysis), ТЕАССН – Treatment and Education for Autistic and related Communication handicapped Children, холдинг-терапія, метод "SonRise", "Розвиток міжособистісних стосунків", метод "Floortime", кінезотерапія, музикотерапія, анімалотерапія, головний орієнтир яких – побудова взаємодії з дитиною на підставі розуміння її унікальних вербальних та невербальних сигналів, способу її світосприймання, використання її мотивації [15].

Реабілітаційна робота з аутичними дітьми має комплексний характер і охоплює медикаментозну, психологічну та педагогічну корекцію. Але, на думку більшості експертів світового значення, найефективнішим методом в корекційній роботі з дітьми з цим розладом є основний вид арт-терапії – музикотерапія [11;15].

Арт-терапія є поєднанням декількох галузей наукового знання(мистецтва, медицини, психології), а в психолого-корекційній практиці – це синтез методик, заснованих на використанні різних видів мистецтва, що дозволяють за допомогою стимулювання художньо-творчих нахилів дитини з особливими потребами здійснювати корекцію психо-соматичних порушень, психоемоційних процесів та відхилень в особистісному розвитку [4;11].

Арт-терапія пов'язана з розкриттям творчих здібностей та сутнісного потенціалу людини, мобілізацією внутрішніх механізмів саморегуляції і зцілення. Вона сприяє, на думку О. Копитіна "розкриттю широкого спектра можливостей та затвердження ним свого індивідуально-неповторного способу буття в світі" [10].

Одним із основних видів арт-терапії є музикотерапія, яка вважається одним із найефективних методів лікування аутичних дітей.

В.А Литвиненко зазначила, що музикотерапія – це вид арттерапії де музика застосовується з лікувальною або корекційною метою. В наш час музикотерапія є цілим психокорекційним напрямом що має в своїй основі 2 аспекти впливу: психосоматичний (в процесі якого здійснюється лікувальний вплив на функції організму) та психотерапевтичний в процесі якого за допомогою музики здійснюється корекція відхилень в особистісному розвитку , психоемоційному стані [11].

Позитивний вплив музики на організм людини відомий зі стародавніх часів. В середньовіччі віра в цілющий вплив музики була вкрай великою. Наголошували про

силу музичних творів і античні філософи Піфагор, Аристотель, Платон, Плутарх. В Стародавньому Єгипті під музичний супровід приймали пологи. В Стародавній Індії музику застосовували при загоєнні ран, отриманих при битвах. Авіценна лікував музикою хворих з психічними порушеннями. Гіппократ зціляв нею безсоння і епілепсію. Гален використовував музику як протиотруту від укусів змій, Ескулап - при психічних розладах. Древньокитайські ж лікарі зазначали, що музикою можна вилікувати будь-які хвороби і навіть виписували музичні рецепти для впливу на той чи інший хворий орган [7;3].

У працях Дж.Елвіна, Е.Уорика, Т.Скрипник, В.Тарасун, Г.Хворової, які вивчали дану патологію, були охарактеризовані сприяння дітей із аутизмом до музики [13].

Музикотерапія є ефективною для дітей з аутизмом оскільки вона виступає невербальним засобом спілкування, та незалежно від рівня розвитку музичних навиків викликає мотивацію до занять, проте музикотерапевтичні техніки потребують постійного вдосконалення, що залежить від динаміки соціального розвитку в даний час [2;8].

Д.Алвін активно використовувала прийоми музичної терапії для роботи з дітьми аутистами. Вона наголошує, що не зважаючи на невиліковність даного порушення, можна значно зменшити негативні прояви поведінки у дітей за допомогою музики та допомогти дитині з аутизмом адаптуватися у навколишньому світі [1].

Еджертон вивчав вплив музикотерапії на соціальну поведінку і довів індивідуальність впливу через декілька занять музикотерапії. Ефективну дію досягнуто від музичних і вокальних навичок мови, тобто, шляхом зв'язку музики з мовою обходяться мовні бар'єри у людей з аутизмом. Позитивний вплив та ефективність для навчання і розвиток пам'яті аутистів, була досягнено у використанні ритмічних ілюстрацій і музичних творів. С.Бадей довів, що діти з аутизмом правильно запам'ятовують слова, якщо сприймають їх через спів, а не через розмову [18].

Невропатолог і психіатр В.Бехтерев зазначав, що прослуховування музики не потребує попередньої підготовки і є доступним для всіх. Тобто, музика завдає свій лікувальний вплив за будь-яких умов. За допомогою мелодії можна покращити діяльність нервової системи, «розгальмувати загальмованість» дітей, покращити рухові здібності, виявити музичні здібності та задовільнити естетичні потреби [13].

Користь музики можна посилити за допомогою ароматерапії, танцетерапії, залучення живопису, поезії, лікувальної гімнастики, кольоротерапії. Під певну музику можна виразити почуття через малюнок, танець, аромати трав допоможуть оздоровитись, а за допомогою кольоротерапії поліпшиться психофізіологічний стан [2;9].

Висновки. Таким чином, багато фахівців в області аутизму приділяють все більше уваги музикотерапії, як методу корекції при аутизмі. Такий підвищений інтерес не випадковий, оскільки діти дуже сприйнятливі до звуків і мелодій. На сьогоднішній день музикотерапія вважається дієвим методом боротьби з аутизмом. Музикотерапія є однією з найефективніших засобів, які викликають у дитини позитивні емоції, сприяють активізації мовлення, розвивають слухові уявлення, створюють сприятливий фон для мовленнєвого, емоційного розвитку особливості. Згідно з проведеними дослідженнями, музика володіє потужним психологічним впливом, тому її рекомендують використовувати в терапевтичних цілях та при реабілітаційній роботі з дітьми-аутистами.

Список використаної літератури

1. Алвін Дж., Уорик Э. Музыкальная терапия для детей с аутизмом – М.: Теревинф, 2004 – 208 с. 3.

2. Белко А.Ф Музыка для востонавленню влияния.Сборник по музикотерапи.Книга вторая ЛитРес , 2017.
3. Близниченко М.В. Музыка и музыкотерапия в эволюции человечества Психология. – 2014.- №3. – С.146–149.
4. Блинов О. А. Процесс музыкальной психотерапии: Систематизация и описание основных форм работы Психол. журнал. – 1998. – № 3. – С. 106–118.
5. Власова Т.А., Лебединского В.В, Лебединской К.С. Ранний детский аутизм. – М., 1981. – 321 с.
6. Гальчин К.С. Ранне виявлення ознак розладів спектру аутизму у дітей Дитяча та підліткова психіатрія № 2, 2015р.
7. Елькин В.М. Целительная магия музыки – СПб.: «Респекс», 2000. – 224 с.
8. Касьян М.В , Шибяева Р.В Вплив музичної терапії на дітей з розладами спектру аутизму. Науковий часопис. Спеціальна психологія № 4.
9. Квітка Н.Методичний посібник з музикотерапії для дітей дошкільного віку зі складними порушеннями психофізичного розвитку– К.: 2013. – 82 с.
10. Копытина А.И Практикум по арт-терапии – СПб. : Питер, 2000. – 448 с.
11. Литвиненко В.А. Основи арт-терапії: навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів – МОН України, Сумський державний педагогічний університет ім. А.С. Макаренка. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Суми: [ФОП Цьома С. П.], 2016. – 132 с.
12. Островська К.О., Островський І.П. Основи психолого-педагогічної та медичної діагностики дітей із спектром аутистичних порушень. Навчальний посібник – Львів, Тріада плюс, 2015. – 228 с.
13. Призванська Р.А. Теоретичні та практичні аспекти музикотерапевтичної роботи з дітьми із аутизмом . Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки). – 2017. – № 9. – С. 238–245.
14. Симашкова Н.В. Атипичный аутизм в детском возрасте: диссертация ... доктора медицинских наук: 14.00.18. – Москва, 2006. – 218 с.
15. Скрипник Т.В. Феноменология аутизму: Монографія– К.: Видавництво “Фенікс”, 2010. – 320 с.
16. Франческа Аппе. [пер. с англ. Ермолаева Д.В] Введение в психологическую теорию аутизма;. – М.: Теревинф, 2016. – 216 с.
17. Шульженко Д.І. Основи психологічної корекції аутистичних порушень у дітей. Монографія.– К., 2009. –385с.
18. Koelsch, S., Gunter T. C., Cramon, D. Y. V., Zysset S, ,Lohmann, G. & Friederici, A. D. A cortical “Language-Network” serves the processing of music (2002). NeuroImage, 17, 956-966.

Стаття надійшла до редакції 20.11.2018 р.

Lytvynenko V. A.
Kopytina Y.M.
Riznyk V.B.

Литвиненко В. А.
Копитіна Я.М.
Різник В.Б.

ART THERAPY TECHNOLOGYS IN REHABILITATION OF PERSONS WITH DISABILITIES

The present article demonstrates the problem of studying the usage of art therapy in rehabilitation work of persons with disabilities. The article deals with the concept of art